

אר התורה- עיון שיעור לקראת חג השבועות תש"פ
הרב צבי סבלפסקי

בענין אכל נפש ופקוח נפש

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף מו עמוד ב

איתמר, האופה מיום טוב לחול, רב חסדא אמר: לוקה, רבה אמר: אינו לוקה. רב חסדא אמר: לוקה, לא אמרינן הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה. רבה אמר: אינו לוקה, אמרינן הואיל. אמר ליה רבה לרב חסדא: לדידך, דאמרת לא אמרינן הואיל - היאך אופין מיום טוב לשבת? אמר ליה: משום עירובי תבשילין. - ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא? - אמר ליה: מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב, ורבנן הוא דגזרו ביה, גזירה שמא יאמרו אופין מיום טוב אף לחול. וכיון דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין - אית ליה היכירא.

2. תוספות מסכת פסחים דף מו עמוד ב

ואם תאמר אי אמרינן הואיל א"כ בטלת כל מלאכת שבת הואיל וראוי לחולה שיש בו סכנה וי"ל כיון דלא שכיח כלל לא אמרינן הואיל.

3. מהר"ם חלאווה מסכת פסחים דף מו עמוד ב

וא"ת א"כ אין לך לוקה על מלאכות שבת דאמרינן הואיל וחזי לחולה שיש בו סכנה הא לא דמי דשאני יום טוב דמלאכה בשעתה נעשית שהרי מותר כל היום בהכנת אוכל נפש אלא דלערב איגלאי מילתא למפרע דבאיסור נעשה. אבל בשבת האסור קיים וההיתר מתחדש ובשעת עשיית האיסור עדיין לא נתחדש ההיתר. אי נמי חולה שיש בו סכנה לא שכיח ואין צורך לזה.

4. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף יז עמוד א

ממלאה אשה כל הקדרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת.

5. תלמוד בבלי מסכת חולין דף טו עמוד ב

המבשל לחולה בשבת - אסור לבריא, גזירה שמא ירבה בשבילו.

6. תלמוד בבלי מסכת מנחות דף סד עמוד א

בעי רבא: חולה שאמדהו לשתי גרוגרות, ויש שתי גרוגרות בשתי עוקצין ושלש בעוקץ אחת, הי מינייהו מייתנין? שתיים מייתנין דחזו ליה, או דלמא שלש מייתנין דקא ממעטא קצירה? פשיטא שלש מייתנין.

7. חידושי הרשב"א מסכת ביצה דף יז עמוד א

וא"ת הכא משמע דלרבות בשיעורא במלאכה אחת ליכא איסורא, ואיכא למידק דהא אמרינן לקמן (כ"א ב') אין מזמנין את העכו"ם ביו"ט גזירה שמא ירבה בשבילו, י"ל דשמא ירבה בשבילו בקדרה בפני עצמה אבל לרבות בשבילו בקדירה [אחת] אחר שהניחה על גבי האש נמי שרי לדידן דקי"ל כרשב"א אפילו באפיה וכו"ש בקדרה שהבשר והתבשיל יפה בשעה שהקדרה מלאה בשר והא דאמרינן בפ"ק דחולין (ט"ו ב') המבשל לחולה בשבת אסור לכריא גזירה שמא ירבה בשבילו התם נמי בקדרה אחרת קאמר ואי נמי אפילו באותה קדרה לאחר שהניחה על האש דלגבי שבת בין כך ובין כך אסור. אלא הא קשיא דאמרינן בשמעתא קמייתא דפרק ר' ישמעאל במנחות (ס"ד א') בעי רבא חולה [שאמדהו] לשתי גרוגרות ויש שתי גרוגרות בב' עוקצין וג' בעוקץ אחד הי מיניה מייתנין שתיים מייתנין דחזיאן ליה או דלמא ג' מייתנין משום דקא ממעט בבצירה ואסיקנא דג' מייתנין ב' לא מייתנין משום דכי קא ממעט באוכלא נפישא בצירה ומשמע מהתם דבהכין הוא דאיבעיא ליה אבל היכא דאיכא שתיים בעוקץ ושלישה בעוקץ אחד דשתיים מייתנין שלש לא מייתנין כי היכי דלא נפוש באוכלא. ותירץ רבינו יצחק הזקן בעל התוס' דהתם בשבת דאיכא איסור סקילה אבל ב"ט דאיסור לאו לא. ולפי זה ההיא דחולין אפילו להוסיף באותה קדרה קודם הנחתה ע"ג האש נמי גזרינן.

8. הר"ן על הרי"ף מסכת ביצה דף ט עמוד ב

מכלל דסבירא ליה ז"ל דרבוויי בשיעורא בשבת לא מיתסר אלא מדרבנן ותמהני עליהם דא"כ מאי קא מיבעי לן התם במנחות פשיטא דשלש מייתי' דרבוויי בשיעורא לא מיתסר אלא מדרבנן ורבוויי בצירה מיתסר מדאורייתא דהא (תלמודא אמר) אלו (לא) אמדוהו (אלא) לגרוגרות אחד ומייתי שלש בעוקץ אחד לא עבר אדאורייתא כלל ואלו הביאו שנים בשני עוקצים לוקה וחייב חטאת לפיכך נראה לי ברור דודאי רבוויי [שעורא] בשבת מדאורייתא מיתסר ואפי' הכי לא דמי (למזיד דאיכא למימר דאחמיר) רבוויי בשיעורא ביו"ט לרבוויי שיעורא בשבת שהשבת דחוויה היא אצל חולה ולא הותרה ולפיכך כל שהעיקר מלאכה אסור אף תוספתו כמוהו ומיתסר מדאורייתא. אבל יו"ט שאוכל נפש הותר בה דאפי' אפשר מעיו"ט שרי כל שהוא מרבה על העיקר ובלבד שיהא בטורח אחד תוספתו כמוהו ועוד שנראה להם לחכמים שכיון שאמרה תורה אך אשר יאכל לכל נפש לא הוצרכה לשקול ולדקדק שלא יבשל אלא המצטרך אליו בלבד ומשום הכי רבוויי בשיעורא כל היכא דלא מפיש בטרחא שרי אבל בשבת שהעיקר אסור אף תוספתו כמוהו מדאורייתא ולא ניתן לידחות אצל חולה ולפי זה האי דעירובין דוקא ע"י נכרי היא:

9. רש"י מסכת ביצה דף כג עמוד ב

משנה. אין צדין דגים - אף על גב דשחיטה ואפייה ובשול מאבות מלאכות הן, והותרו לצורך יום טוב - טעמא משום דאי אפשר מערב יום טוב, דשחיטה - חייש למכמר בשרא, פן יתחמם ויסריח, אבל צידה - אפשר לצודו מבעוד יום, ויניחנו במצודתו במים, ולא ימות ולמחר יטלוהו.

10. הר"ן על הרי"ף מסכת ביצה דף יב עמוד ב

ואם סבור הרב ז"ל שהצידה ביום טוב אסורה מדאורייתא מהאי טעמא לא מחוור דהא מדאורייתא לא מפליגין באוכל נפש עצמו בין אפשר מאתמול ללא אפשר אלא במכשירין בלחוד משום דכתיב הוא וכת' לכם כדלקמן [ד' כח ב] אבל באוכל נפש עצמו לא.

אבל הקרוב אצלי לפי גמרתנו שכל מלאכת אוכל נפש האסורה ביו"ט אינה אלא מדבריהם שחכמים אסרו המלאכות הנעשות לימים הרבה כקצירה וטחינה וכיוצא בהן ואף לקיטת פירות הנפסדים כתותם וענבים אסרו לפי שהלכו אחרי רובה של לקיטה שאינה ליומה.

11. תלמוד בבלי מסכת שבת דף צה עמוד א

והרודה חלות דבש, שגג בשבת - חייב חטאת, הזיד ביום טוב - לוקה ארבעים, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות. רב נחמן בר גוריא איקלע לנהרדעא, בעו מיניה: חולב משום מאי מיחייב? - אמר להו: משום חולב. - מחבץ משום מאי מיחייב? - אמר להו: משום מחבץ. - מגבן משום מאי מיחייב? - אמר להו: משום מגבן. - אמרו ליה: רבך קטיל קני באגמא הוה. אתא שאיל בי מדרשא, אמרו ליה: חולב חייב משום מפרק, מחבץ חייב משום בורר, מגבן חייב משום בונה. המכבד, המרבץ והרודה חלות דבש, שגג בשבת - חייב חטאת, הזיד ביום טוב - לוקה ארבעים, דברי רבי אליעזר. אמר רבי אלעזר: מאי טעמא דרבי אליעזר - דכתיב בויטבל אותה ביערת הדבש וכי מה ענין יער אצל דבש? אלא לומר לך: מה יער, התולש ממנו בשבת - חייב חטאת, אף חלות דבש הרודה ממנו בשבת - חייב חטאת.

12. תוספות מסכת שבת דף צה עמוד א

והרודה חלות דבש - תימה לר"י אמאי לוקה בי"ט לרבי אליעזר ורבנן נמי לא פליגי אלא משום דלא חשבי לה מלאכה והא תנן בפ"ק דמגילה (דף ז:) אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ר' יהודה אומר אף מכשירי אוכל נפש וקאמר בגמ' מ"ט דת"ק אמר קרא הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשירין ורבי יהודה כתיב הוא וכתוב לכם כאן במכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט וכאן במכשירין שא"א כו' מכלל דאוכל נפש שרי רבי יהודה אפי' באפשר ורבנן נמי משמע דלא פליגי אלא במכשירין ולא באוכל נפש ועוד דהך ברייתא כו' יהודה כדפרישית ועוד דבפ' תולין (לקמן דף קלז:) אמרינן דר' אליעזר סבר כרבי יהודה ועדיפא מדרבי יהודה ושרי אפילו אפשר לעשותן מעי"ט וליכא למימר דמיירי ברודה לצורך חול דמכ"מ תקשי למאן דאית ליה הואיל ואי מקלעי ליה אורחין בפרק אלו עוברין (פסחים ד' מו:) ועוד דרבי אליעזר גופיה אית ליה התם הואיל ואור"י דאיכא לאוקמי ברודה סמוך לחשיכה דלא חזי תו לאורחין אי נמי בדבש שהדביש או אסור בהנאה דלא חזי לאכילה.

13. רמב"ן ויקרא פרשת אמור פרק כג

אבל פירוש "מלאכת עבודה", כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש, כענין שנאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך (שמות כ ט), ובכל עבודה בשדה (שם א יד), ונעבדתם ונזרעתם (יחזקאל לו ט), וקין היה עובד אדמה (בראשית ד ב), ומלאכה שהיא באוכל נפש היא מלאכת הנאה לא מלאכת עבודה. וזה מתבאר בתורה, כי בחג המצות שאמר תחילה (שמות יב טז) כל מלאכה לא יעשה בהם, הוצרך לפרש אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ובשאר כל ימים טובים יקצר ויאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו, לאסור כל מלאכה שאינה אוכל נפש ולהודיע שאוכל נפש מותר בהן. ולא יאמר הכתוב לעולם באחד מכל שאר ימים טובים "כל מלאכה" ולא יפרש בהם היתר אוכל נפש, כי "מלאכת עבודה" ילמד על זה.

14. תלמוד בבלי מסכת ביצה דף יב עמוד א

משנה. בית שמאי אומרים: אין מוציאין לא את הקטן, ולא את הלולב, ולא את ספר תורה לרשות הרבים. ובית הלל מתירין.

ואף רבי יוחנן סבר: במתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך פליגי.

15. תוספות מסכת ביצה דף יב עמוד א

ורש"י קים ליה דב"ה סבירא להו הואיל והותרה הותרה לגמרי אלא רבנן הוא דגזור בדבר שאינו צורך יו"ט כלל וקשה חדא דאמר' בפסחים (דף מו:): האופה מיו"ט לחול לוקה ולא אמרינן מתוך וכו' ואפילו לרבה דלא לקי היינו מטעם הואיל ואי אתרמי ליה אורחים אבל מטעם מתוך לא קאמר.

ודוקא בהוצאה שיש בה צורך יו"ט קצת אמרינן מתוך שהותרה לצורך יו"ט דכל אוכל נפש מותר הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש הואיל ואיכא צורך מקצת שיש צורך יו"ט אבל שלא לצורך יו"ט כלל ודאי דאסור מן התורה כגון אופה מיו"ט לחול ומוציא אבנים דליכא לא צורך נפש ולא שמחת יו"ט חייב מדאורייתא.